

Περίληψη

Το παρόν βιβλίο επιδιώκει να καταγράψει την ικανοποίηση των επισκεπτών από τις παρεχόμενες υπηρεσίες στα θεματικά μουσεία της Ελλάδας, την πρόθεση συμπεριφοράς των επισκεπτών και κατά πόσο τεχνικές του τουριστικού μάρκετινγκ λαμβάνουν χώρα στα θεματικά μουσεία. Έγινε προσπάθεια να καταγραφούν οι απόψεις των εργαζομένων στα θεματικά μουσεία και η αντίληψή τους σχετικά με το τουριστικό μάρκετινγκ, οι αντιλήψεις των επισκεπτών σχετικά με την εμπειρία που βιώνουν σε ένα θεματικό μουσείο, ο βαθμός ικανοποίησής τους, η υφιστάμενη κατάσταση που επικρατεί στα θεματικά μουσεία της Ελλάδας και οι ενδεχόμενες αλλαγές που μπορεί να προκύψουν, με απώτερο σκοπό την αύξηση της επισκεψιμότητας.

Μία πρωτοτυπία του βιβλίου είναι η ποσοτική έρευνα που διεξήχθη σε επισκέπτες θεματικών μουσείων της χώρας μας αλλά και στο ανθρώπινο δυναμικό που εργάζεται σε πολιτιστικούς οργανισμούς, καθώς και σε εκπαιδευτικούς.

Διακρίνοντας τα μουσεία σε δημόσια και ιδιωτικά, σημαντική ήταν η καταγραφή της άποψης ότι στα περισσότερα δημόσια θεματικά μουσεία, τα οποία λειτουργούν κάτω από την επίβλεψη του δημόσιου φορέα, δεν υπάρχουν συχνά δυνατότητες για καινοτομία και πρωτοτυπία.

Τα πορίσματα του βιβλίου είναι αρκετά σημαντικά λόγω της έλλειψης προηγούμενης έρευνας σχετικά με τα θεματικά μουσεία της Ελλάδας, από την οπτική του μάρκετινγκ και την αναγκαιότητα αυτού. Η πλειονότητα των εργαζομένων στα θεματικά μουσεία εντοπίζει την ανάγκη για τεχνικές τουριστικού μάρκετινγκ στα μουσεία, καθώς όλοι αντιλαμβάνονται ότι οι επισκέπτες αναζητούν ποιοτικότερες ψυχαγωγικές επιλογές, έχουν περισσότερες απαιτήσεις επισκεπτόμενοι ένα θεματικό μουσείο και ευελπιστούν σε μία βιωματική και διαδραστική εμπειρία που θα τους μείνει αξέχαστη.

Σε αυτό το εγχείρημα, συνεργός είναι τα ποικίλα οπτικοακουστικά μέσα των νέων τεχνολογιών που ενισχύουν τον βιωματικό χαρακτήρα της επίσκεψης και ερευνώνται στο βιβλίο.

Το παρόν βιβλίο αποτελεί μία πρώτη προσπάθεια χαρτογράφησης των τεχνικών τουριστικού μάρκετινγκ που χρησιμοποιούν τα θεματικά μουσεία της χώρας, τις σημαντικές ιδιαιτερότητες του τουρισμού που έχουν άμεση επίδραση στην επισκεψιμότητα των θεματικών μουσείων και τέλος, προτείνει ενέργειες και τεχνικές μάρκετινγκ για να δημιουργηθεί ένας ενάρετος κύκλος πολιτισμού – ψυχαγωγίας – οικονομίας.

Για την επεξεργασία των δεδομένων της ποσοτικής έρευνας, χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό εργαλείο SPSS, αναλύθηκαν τα ευρήματα της Διερευνητικής Ανάλυσης Παραγόντων (Exploratory Factor Analysis) και των τεστ αξιοπιστίας με τον δείκτη Cronbach's Alpha, εφαρμόζοντας και τη μέθοδο Μοντελοποίησης Δομικών Εξισώσεων (Structural Equation Modeling, SEM) για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων. Οι ερευνητικές υποθέσεις δημιουργήθηκαν έπειτα από ενδελεχή έρευνα μοντέλων που εφαρμόστηκαν σε προηγμένες μουσειολογικά χώρες, όπως η Ισπανία, η Ιταλία, η Ολλανδία κ.α. και μπορούν να ληφθούν σοβαρά υπόψη στο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας. Απώτερος στόχος του ερευνητικού μοντέλου είναι ο επισκέπτης να οδηγηθεί σε μελλοντική επίσκεψη (revisit) ή να αποτελέσει ο ίδιος κινητή διαφήμιση (word-of-mouth¹) του μουσείου που επισκέφθηκε.

Το βιβλίο αποτελεί οδηγό για μελλοντικές έρευνες που θα πλαισιώσουν ή θα συμπεριλάβουν τα θεματικά μουσεία σε νέες μελέτες, όπως για παράδειγμα, τις πολιτιστικές διαδρομές και είναι ένα χρήσιμο εργαλείο που έρχεται να καλύψει το ερευνητικό κενό που υπάρχει γύρω από το είδος των μουσείων αυτών.

---

1 Το Word of Mouth αποτελεί στις μέρες μας την πιο αποτελεσματική μορφή μάρκετινγκ, καθώς επιστρατεύονται οι πελάτες για να εκφράσουν την ικανοποίησή τους για ένα προϊόν ή μία υπηρεσία και να την διαφημίσουν.

Ελληνικά Θεματικά Μουσεία

2

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Οι πληροφορίες που περιέχονται σε αυτό το κεφάλαιο θα βοηθήσουν τον αναγνώστη:

- Να αναπτύσσει τους στόχους των θεματικών μουσείων.
- Να γνωρίσει τα θεματικά μουσεία του ΠΙΟΠ.
- Να κατονομάζει τα θεματικά μουσεία της Ελλάδας ανά νομό.

2.1 Εισαγωγή

Η διεύρυνση του όρου «μουσείο» βάσει του ν. 3028/2002, που έχει αναλυθεί ανωτέρω, η έννοια της πολιτισμικής κληρονομιάς, αλλά και η στροφή του ενδιαφέροντος προς τις φυσικές επιστήμες και τα τεχνολογικά επιτεύγματα τις τελευταίες δεκαετίες έχουν οδηγήσει στη συνακόλουθη διεύρυνση των θεματικών μουσείων τόσο αριθμητικά όσο και γεωγραφικά. Τα θεματικά μουσεία, τα οποία περιλαμβάνουν τα μουσεία φυσικής ιστορίας, τα μουσεία θετικών επιστημών, τα τεχνολογικά μουσεία, τα βιομηχανικά μουσεία, τα ενυδρεία, τους ζωολογικούς και βοτανικούς κήπους, κατανέμονται σε όλη την ελληνική επικράτεια. Σε κάποιες χώρες, ο όρος συναντάται ως πολυπολιτιστικά μουσεία (multicultural) ή μουσεία με θεματικά στοιχεία.

2.1.1 Ο Ρόλος των Θεματικών Μουσείων

Τα θεματικά μουσεία, έχοντας επίγνωση του σύγχρονου ρόλου του μουσείου (κοινωνικού–εκπαιδευτικού–ψυχαγωγικού), καθώς και λόγω της ίδιας της φύσης των θεματικών μουσείων, που απευθύνονται σε κοινό μη ειδικό, επιδιώκουν την ενεργό συμμετοχή του και εκθέτουν τις συλλογές τους συνήθως με διαδραστικό τρόπο, επιδιώκουν

την ανάπτυξη ερείσματος στην κοινωνία αλλά και την ανάδειξη του μουσείου ως μια ακόμη πτυχή της καθημερινότητας. Ανάλογα με το περιεχόμενό τους, επιδιώκουν να αναδείξουν άλλες πτυχές του ιστορικού χρόνου του ανθρώπου πέραν των αντικειμένων τέχνης, των ιστορικών προσώπων και γεγονότων, όπως το φυσικό περιβάλλον (μουσεία φυσικής ιστορίας, βοτανικοί και ζωολογικοί κήποι, ενυδρεία), τα αποτελέσματα της ανθρώπινης δραστηριότητας για τη διευκόλυνση της καθημερινότητας των ανθρώπων (βιομηχανικά μουσεία), το αποτύπωμα της προόδου των επιστημών στην καθημερινή ζωή (μουσεία θετικών επιστημών) και τον συνδυασμό επιστήμης και τεχνολογίας για την πρόοδο του ανθρώπου (τεχνολογικά μουσεία). Η αλληλεπίδραση του επισκέπτη με τα εκθέματα στα διαφορετικά θεματικά περιβάλλοντα οδηγεί στη συνειδητοποίηση ότι ο ίδιος αποτελεί μέρος της πραγματικότητας που του παρουσιάζεται και συνεπώς, ο μουσειακός χώρος καθίσταται οικείος. Απώτερη επιδίωξη, άλλωστε, είναι η ανάπτυξη ενός νέου τρόπου σκέψης και ερμηνείας του κόσμου από τον επισκέπτη (Δημόπουλος & Καφετζής, 2014). Ωστόσο, η συνεισφορά των θεματικών μουσείων στην κοινωνία αποτυπώνεται και με έναν έμμεσο τρόπο, καθώς συμβάλλουν δυναμικά στην αύξηση του ΑΕΠ της χώρας, ενισχύουν την οικονομία και κατ' επέκταση την κοινωνία (Συκκά, 2017; Τζεβελέκου, 2017).

Αξιόλογος είναι άλλωστε και ο ρόλος τους στον τομέα της άτυπης εκπαίδευσης, αφού η υιοθέτηση ενός εποικοδομητικού τρόπου προσέγγισης της γνώσης, η κατάκτηση της γνώσης μέσω της αλληλεπίδρασης των επισκεπτών μεταξύ τους, με τα εκθέματα και με τους εμπνευστές, η βιωματική μάθηση σε ένα περιβάλλον φιλικό προς τον σκοπό αυτό, η εξοικείωση του επισκέπτη με το θέμα του μουσείου και η ερμηνεία μέσω της χρήσης πολλαπλών αισθήσεων καθιστούν αποτελεσματικότερη τη μάθηση και συμβάλλουν στην ενίσχυση, συμπλήρωση ή και εμπέδωση της τυπικής εκπαίδευσης.

Άλλωστε, τα θεματικά μουσεία, πέραν των εκπαιδευτικών και κοινωνικών στόχων τους, επιδιώκουν να καταστούν ένας δημοφιλής χώρος αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, ένας χώρος δημιουργικής απασχόλησης των παιδιών και της οικογένειας ως ομάδες, ένας χώρος κοινωνικής συνύπαρξης, όπως άλλωστε έχει παρατηρηθεί από τη δομή των κτιρίων, αλλά και την οργάνωση σχετικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων των μουσείων.

2.1.2 Οι Στόχοι των Θεματικών Μουσείων

Η διαμόρφωση στόχων των θεματικών μουσείων επηρεάζεται σαφώς από την ιδιαίτερη θέση και αποστολή που έχουν. Έπειτα από μελέτη των θεματικών μουσείων της ελληνικής επικράτειας διαπιστώθηκε ότι τα θεματικά μουσεία, ανάλογα βέβαια με τη θεματική τους, αποσκοπούν συγκεντρωτικά στη:

- α. συλλογή, διάσωση, προστασία, καταγραφή, τεκμηρίωση και προβολή της παραδοσιακής βιοτεχνικής και βιομηχανικής τεχνολογίας,
- β. διατήρηση της συλλογικής μνήμης,

- γ. ενίσχυση κοινωνικής συνοχής,
- δ. διαφύλαξη της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς.

Επιπλέον, και ειδικότερα όσον αφορά τα μουσεία που οργανώνουν εκπαιδευτικά προγράμματα, υφίστανται και εκπαιδευτικοί σκοποί:

- α. η επιμόρφωση στο πλαίσιο της διαθεματικής εκπαίδευσης και μάθησης, αλλά και στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης,
- β. η γνώση της τοπικής ιστορίας και παράδοσης,
- γ. η επαφή με το πρόσφατο, αλλά άγνωστο σε μεγάλο βαθμό παρελθόν που οδηγεί στην αυτογνωσία και συνειδητοποίηση της ιστορικής εξέλιξης.

2.2 Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα των Θεματικών Μουσείων

Στην Ελλάδα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα κάνουν δειλά την εμφάνισή τους κατά τη δεκαετία του '80, ενώ τα επόμενα χρόνια γνώρισαν ραγδαία ανάπτυξη, ειδικότερα από τα μέσα της επόμενης δεκαετίας, όταν υλοποιήθηκε το όραμα της Μελίνας Μερκούρη με τη σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων ΜΕΛΙΝΑ, που στόχευαν στην προσέγγιση της εκπαίδευσης με τον πολιτισμό· τα συγκεκριμένα προγράμματα έφεραν σε επαφή τα σχολεία με χώρους πολιτισμού (μουσεία, βιβλιοθήκες, θέατρα, καλλιτεχνικά εργαστήρια), αλλά και εισήγαγαν σταδιακά καλλιτεχνικά μαθήματα στο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων της τυπικής εκπαίδευσης. Πρωτοπόρος υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων αναδείχθηκε το Μουσείο Μπενάκη, το οποίο ήδη από το 1978, εισήγαγε εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες. Ακολουθεί το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα – Μουσείο Β. Παπαντωνίου στο Ναύπλιο, το οποίο μάλιστα ιδρύει ειδικό Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων το 1981. Την ίδια περίοδο, οργανώνουν τα αντίστοιχα εκπαιδευτικά προγράμματα το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας και Θράκης (1980) και το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης στην Αθήνα (1981). Λίγα χρόνια αργότερα, το 1983, ιδρύεται το ελληνικό τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (I.C.O.M.). Το 1985, οργανώνεται η πρώτη εκπαιδευτική έκθεση από το Υπουργείο Πολιτισμού και την Εθνική Πινακοθήκη στο πλαίσιο της ανακήρυξης της Αθήνας ως Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, ενώ παράλληλα, δημιουργείται η Ομάδα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και ιδρύεται το Κέντρο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου Πολιτισμού. Την ίδια χρονιά, το Νομισματικό Μουσείο διοργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα και προβαίνει σε έρευνα του μαθητικού του κοινού (περίοδος 1984-1985). Από τον επόμενο χρόνο, τα μουσεία εισάγουν σταδιακά εκπαιδευτικά προγράμματα: η Εθνική Πινακοθήκη (1986), το Μουσείο Ακρόπολης (1987), που ίδρυσε μάλιστα και το Κέντρο Μελετών Ακρόπολης, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης (1987), το οποίο ήταν

πρωτοπόρο στην οργάνωση σεμιναρίων εκπαιδευτικών για τα εκπαιδευτικά προγράμματα, το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο (1987), το οποίο οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα από την αρχή της λειτουργίας του. Ωστόσο, ιδιαίτερη αξία ως προς την ανάδειξη της μουσειοπαιδαγωγικής, την προσέγγιση του ευρύτερου κοινού με όψεις της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ευαισθητοποίηση του κοινού, υπήρξε η δημιουργία των πρώτων μουσειοσκευών από το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, το Μουσείο Μπενάκη, το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Ακρόπολης, και σε τοπικό επίπεδο από το Κοινοτικό Μουσείο στις Μηλιές Πηλίου, που έδινε τη δυνατότητα σε απομακρυσμένες σχολικές μονάδες να έχουν πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά. Το 1988, το Ναύπλιο φιλοξενεί την Ετήσια Διεθνή Συνάντηση της Επιτροπής Εκπαίδευσης και Πολιτιστικής Δράσης στα Μουσεία. Την ίδια χρονιά, οργανώνεται στην Αθήνα το πρώτο Σεμινάριο «Μουσείο-Σχολείο», με συμμετοχή ξένων μελών του I.C.O.M., το οποίο βέβαια αφορούσε σχολικούς συμβούλους πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το 1990, οργανώνεται στο Ναύπλιο το 1ο Περιφερειακό συνέδριο με τίτλο «Μουσείο-Σχολείο», το οποίο έκτοτε καθιερώθηκε και διενεργήθηκε σε τακτά διαστήματα και απευθυνόταν σε εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με στόχο την ευαισθητοποίησή τους σε θέματα μουσειακής αγωγής [2ο Περιφερειακό συνέδριο – Δίον Πιερίας (1991), 3ο Περιφερειακό συνέδριο – Πάτρα (1993), 4ο Περιφερειακό συνέδριο – Ιωάννινα (1994), 5ο Περιφερειακό συνέδριο – Καλαμάτα (1997), 6ο Περιφερειακό συνέδριο – Καβάλα (2002)] με τη συνεργασία των τοπικών μουσείων με τους κατά τόπους πολιτικούς, επιστημονικούς και πολιτιστικούς φορείς. Επιπλέον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε η υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Το Σχολείο υιοθετεί ένα μνημείο» από το Ελληνικό τμήμα του I.C.O.M. με τη συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας με το Υπουργείο Πολιτισμού κατά την περίοδο 1995-1997. Την ίδια περίοδο, μάλιστα, η επέκταση της υλοποίησης εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων από περιφερειακούς φορείς και Εφορείες Αρχαιοτήτων είναι ραγδαία. Ενώ, το 1995, η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (πρώην Λαϊκού Πολιτισμού), σε συνεργασία με Μουσεία Νεότερου Πολιτισμού και τις Εφορείες Νεωτέρων Μνημείων αναλαμβάνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (Νικονάνου, 2010; Χορταρέα, 2005; Τζιαφέρη, 2005). Η ακμή, ωστόσο, των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μουσείων και άλλων φορέων πολιτισμού απευθυνόμενων σε σχολικές ομάδες, παρατηρήθηκε με το πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ, το οποίο υπήρξε πραγματικά καινοτόμο και αποσκοπούσε στην αναγνώριση της παιδαγωγικής αξίας του πολιτισμού, στην ανάδειξη των αισθητικών πτυχών της εκπαίδευσης, στην ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και εξοικείωση των μαθητών με ζητήματα πολιτιστικής κληρονομιάς και τις σύγχρονες τάσεις καλλιτεχνικής έκφρασης. Εφαρμόστηκε πιλοτικά σε 92 σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης από το 1995 έως το 2001 και περιελάμβανε επιμορφωτικά σεμινάρια εκπαιδευτικών, παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για θέματα από τον Λαϊκό Πολιτισμό, τις Προϊστορικές και Κλασικές Αρχαι-

ότητες, τις Βυζαντινές Αρχαιότητες και τα Νεότερα Μνημεία, επισκέψεις κλιμακίων καλλιτεχνών σε σχολεία και πρότυπες επισκέψεις σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς με παροχή εντύπου για τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή. Πρόκειται, λοιπόν, για χώρους που σήμερα πλέον εντάσσονται στον διευρυμένο ορισμό της έννοιας «μουσείο» και αφορούν πέραν των αρχαιολογικών χώρων και τόπους δημιουργίας και ανάδειξης του λαϊκού πολιτισμού (σηροτροφία, παραδοσιακή ταπητουργία, Λύκειο Ελληνίδων, Σαρακατσάνικά έθιμα, αρχοντικά της Καστοριάς, κερκυραϊκή ύπαιθρος, μαντολινάτα στη Λευκάδα, ένα ελαιοτριβείο στην Ιθάκη, ελληνικός σιδηρόδρομος, η τέχνη του αργαλειού, παραδοσιακή τυροκομία, ο ζωγράφος Θεόφιλος, το λαϊκό παραμύθι και οι παραδοσιακές φορεσιές, το Θέατρο Σκιών, αμπελουργία και οινοπαραγωγή, αγγειοπλαστική, κατασκευή παραδοσιακής ενδυμασίας, ζωγραφική σε τοίχους και ταβάνια, παραδοσιακοί οικισμοί και έθιμα). Έτσι, δομήθηκε ένας δίαυλος επικοινωνίας μεταξύ των εκπαιδευτικών, των αρχαιολόγων και άλλων επαγγελματιών των μουσείων και εν γένει των πολιτιστικών φορέων και χώρων, γνώρισαν τα μουσεία και τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα, αλλά και εμπλούτισαν τις γνώσεις τους με εναλλακτικές μεθόδους και διδακτικές προσεγγίσεις που εφαρμόζονται στη μουσειακή αγωγή. Απότοκος των ανωτέρω αναφερόμενων προγραμμάτων και ενεργειών υπήρξε η δημιουργία ενός πανελλαδικού μουσειοπαιδαγωγικού δικτύου στα Μουσεία και τις Εφορείες που υπάρχουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Υπουργείου Πολιτισμού, η σταδιακή ανάπτυξη των μουσειακών σπουδών, η συνειδητοποίηση και ανάδειξη του εκπαιδευτικού ρόλου του μουσείου (Νικονάνου, 2010; Χορταρέα, 2005; Τζιαφέρη, 2005).

Ειδικότερα, τα θεματικά μουσεία, ορμώμενα από τη γενική τάση ενίσχυσης του εκπαιδευτικού τους ρόλου, ανέπτυξαν εκπαιδευτικά προγράμματα, που αποσκοπούν στην ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, στην πρόσληψη γνώσης με εναλλακτικές μεθόδους προσέγγισης, αλλά και σε τομείς που δεν ήταν αρχικά συνυφασμένοι με το αναλυτικό πρόγραμμα της τυπικής εκπαίδευσης. Αρχικά, οργανώθηκαν εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές, ωστόσο, ο σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ενήλικες στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης αυξάνεται ολοένα και περισσότερο. Δεδομένου του όγκου των θεματικών μουσείων της ελληνικής επικράτειας, θα εστιάσουμε σε συγκεκριμένα μουσεία βάσει της πρωτοτυπίας και της συμβολής τους στον τομέα της μουσειοπαιδαγωγικής στην Ελλάδα:

Το Μουσείο Πέτρας και Μαντινάδας Λυχνοστάτης⁶ διαθέτει εκπαιδευτικά προγράμματα για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, Νηπιαγωγείο, Δημοτικό και Γυμνάσιο, αλλά και οδηγό προετοιμασίας για τους εκπαιδευτικούς πριν την επίσκεψη. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στο Μουσείο Πέτρας και Μαντινάδας στόχο έχουν να ανακαλύψουν οι μαθητές μέσα από τις συλλογές του μουσείου τον πλούτο

6 Βλ. πληροφορίες σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε: http://www.lychnostatis.gr/index.php?page=educational-programs&hl=el_GR

του λαϊκού πολιτισμού της Κρήτης με απώτερο σκοπό την ευαισθητοποίηση των νέων για τη διαφύλαξη και προβολή της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς και της ιστορικής μνήμης.

Οι αρχές που διέπουν τα προγράμματα είναι:

- παιδοκεντρική παρουσίαση,
- βιωματική προσέγγιση,
- αξιοποίηση της υπάρχουσας γνώσης των παιδιών,
- ενεργοποίηση όλων των αισθήσεων, της αντίληψης και της φαντασίας τους,
- διαθεματική προσέγγιση και
- σύνδεση με τη σχολική ύλη καθώς και με την καθημερινή ζωή.

Ενδεικτικό είναι το πρόγραμμα «Το άρωμα της Παράδοσης» για παιδιά δημοτικού με θέμα λαογραφικό περιεχόμενο, φυσιογνωστικές και καλλιτεχνικές αναφορές, με περιήγηση στη φύση, την τέχνη και την παράδοση της Κρήτης. Ως σκοπό έχει να βοηθήσει τα παιδιά να εξοικειωθούν με τον χώρο και την έννοια του Μουσείου και να προσεγγίσουν βιωματικά την παράδοση και τις ποικίλες εκφάνσεις της.

Οι μαθητές επισκέπτονται χώρους επιλεγμένους για δραστηριότητες και παιχνίδια:

- Κρητικό σπίτι (αγροτικό και αστικό / διάλογος, παιχνίδι ανακάλυψης).
- Αρωματικά φυτά (εξωτερική εμφάνιση, ιδιότητες, χρηστικότητα / ενεργοποίηση αισθήσεων, δραματοποίηση).
- Ξυλόγλυπτο έκθεμα «Δεντρό» / «Γυναίκα της Κρήτης» (γνωριμία με θέματα από την ιστορία – παράδοση της Κρήτης / παιχνίδι αφής).
- Παλιό σχολείο (εποπτικό υλικό, πρακτικές διδασκαλίας αρχές 20ού αι. – 1970).

Εξίσου δημιουργικό είναι και το πρόγραμμα Βουρβολοΐσματα του ίδιου μουσείου για άτομα από 3 διαφορετικές γενιές:

- Άνθρωποι τρίτης ηλικίας, που έχουν βιωματική γνώση των χόρτων από τα παιδικά τους χρόνια και τα έχουν εντάξει συνειδητά στο καθημερινό τους τραπέζι.
- Γονείς, που θέλουν ή θα ήθελαν τα χόρτα στο οικογενειακό τους τραπέζι, αλλά συχνά παρασυρμένοι από τους σύγχρονους ρυθμούς ζωής, αμελούν να το πράξουν ή αγνοούν τον τρόπο.
- Παιδιά, που καταναλώνουν αμέριμνα τις διατροφικές επιλογές των γονιών τους ή που διατρέφονται με βάση τα καταναλωτικά πρότυπα της τηλεόρασης.

Σκοπός δεν είναι άλλος από τη συμμετοχή των ατόμων σε μια ολοκληρωμένη διαδικασία εύρεσης, συλλογής, επεξεργασίας, παρασκευής και κατανάλωσης της τροφής απολαμβάνοντας μια βιωματική εμπειρία που θα τους οδηγήσει να επαναξιολογήσουν σε οικογενειακή βάση τις σύγχρονες διατροφικές συνήθειες.

Δράσεις για το Νηπιαγωγείο:*«Το άρωμα της Παράδοσης»*

Το πρόγραμμα συστήνεται ως πρώτη επαφή των παιδιών με τα μουσεία, την παράδοση, τη φύση και τη λαϊκή τέχνη της Κρήτης, και αποσκοπεί στην εξοικείωση των παιδιών με τον χώρο και την έννοια του μουσείου, αλλά και στη βιωματική προσέγγιση της παράδοσης και των ποικίλων εκφάνσεών της. Η περιήγηση στις συλλογές του μουσείου ακολουθείται από επίσκεψη σε επιλεγμένους χώρους για δραστηριότητες και παιχνίδια, όπως τα εξής:

- α. κρητικό σπίτι, όπου διενεργείται διάλογος και παιχνίδι ανακάλυψης,
- β. αρωματικά φυτά, όπου με την ενεργοποίηση των αισθήσεων, οι μαθητές παρατηρούν τον εαυτό τους και ανακαλύπτουν στοιχεία για την εξωτερική τους εμφάνιση, τις ιδιότητες και τη χρησιμότητα, ενώ παράλληλα πραγματοποιείται και δραματοποίηση,
- γ. ξυλόγλυπτο έκθεμα «Γυναίκα της Κρήτης», όπου τα παιδιά προσεγγίζουν θέματα από την ιστορία της Κρήτης μέσω ενός παιχνιδιού αφής,
- δ. παλιό σχολείο, όπου με τη βοήθεια εποπτικού υλικού τα παιδιά γνωρίζουν τις πρακτικές διδασκαλίας του προηγούμενου αιώνα και προβαίνουν σε δραματοποίηση.

«Το κρινάκι της θάλασσας επιστρέφει στις ακτές»

Πρόκειται για πρόγραμμα περιβαλλοντικής αγωγής, που φέρνει το παιδί σε επαφή με τη φύση, το χώμα, τους σπόρους, τη διαδικασία φύτευσης και τους τρόπους διάσωσης ενός προστατευόμενου φυτικού είδους, το κρινάκι της θάλασσας (*ranunculus maritimum*). Αποσκοπεί στην ενημέρωση των παιδιών για την τοπική χλωρίδα και στην τόνωση της συλλογικότητάς τους. Τα παιδιά παρακολουθούν σε διαφάνειες τον κύκλο ζωής του φυτού, εντοπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και ονομάζουν τα μέρη του. Χωρίζονται σε ομάδες, αναλαμβάνουν συγκεκριμένους ρόλους και καλούνται να το αναγνωρίσουν στην αυλή του μουσείου. Παρατηρούν ως ομάδα τους βολβούς, τους σπόρους και όλα τα στάδια της φύτευσης. Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται και σε μαθητές Δημοτικού.

«Ζυμώνω, αλωνίζω και το ψωμί φουρνίζω»

Το πρόγραμμα αποσκοπεί στη βιωματική γνωριμία των παιδιών, με τρόπο εποπτικό και ολιστικό, της διαδικασίας παραγωγής σιτηρών και παρασκευής ψωμιού. Τα παιδιά ξεκινούν τη γνωριμία τους με τις σχετικές με την καλλιέργεια σιτηρών αγροτικές ασχολίες και τον εξοπλισμό στην αίθουσα τοπικής ιστορίας του μουσείου, ενώ στο αλώνι και στον μύλο γίνεται δραματοποίηση του αλωνίσματος και του λιχνίσματος.